

IWE - NIEUWSBRIEF

van de Stichting Industrieel en Wetenschappelijk Erfgoed (SIWE)
en het Platform Industrieel en Wetenschappelijk Erfgoed Vlaanderen-Brussel (PIWEV)

Redactieadres: SIWE vzw, Stapelhuisstraat 15 - 3000 Leuven
tel. en fax 016/58 43 42

E-mail: info@siwe.be - Website: www.siwe.be

Verantwoordelijk uitgever: André Montald, Mercatorpad 14/301 - 3000 Leuven

AGENDA - AGENDA - AGENDA -AGENDA

zaterdag 9 maart 2002

SIWE-LEDENDAG TE PELLENBERG

**Exclusief bezoek aan een gaaf bewaarde
industriële molen**

DE GASTHUIS- OF HOSPITAALMOLEN TE PELLENBERG

door **Kris Scheys**, Heemkring Libbeke

Historiek

Sinds de 11de eeuw was het Sint-Elisabeth-gasthuis van Leuven eigenaar van een uitgestrekt domein in Pellenberg. De oorsprong van dit Gasthuisdomein is niet precies gekend. De 1ste sporen zijn terug te vinden in een akte van vóór 1121 die de schenkingen aan het Gasthuis van Leuven in herinnering brengt sinds zijn stichting onder graaf Hendrik III. De grote oude Gasthuis-hoeve, op enkele honderden meters van de molen gelegen, getuigt samen met de uitgestrekte Gasthuisbossen in de nabije omgeving nog steeds van de eeuwenlange uitbating door deze instelling.

Eigenaars

Rond 1742 werden de molenaarswoning zonder verdieping en de windmolen met stenen onderbouw opgericht. Reeds in 1769, na amper 27 jaar uitbating, verkocht het Gasthuis de molen. Daarna waren er verschillende eigenaars en in 1892 werd Jozef Wierinckx de nieuwe eigenaar. Het werk als molenaar werd later grotendeels overgenomen door zijn zoon Ludovicus (Louis) Wierinckx. In 1945 werden de molen, het huis, de bijhorende gebouwen, de boomgaard en de tuin, verkocht door Jozef Wierinckx en kinderen aan zijn zoon (hun broer) Julianus Ludovicus Wierinckx. Na de dood van zijn vader Julianus Ludovicus in 1969 hield zoon Jos Wierinckx de maalderij nog tot 1975

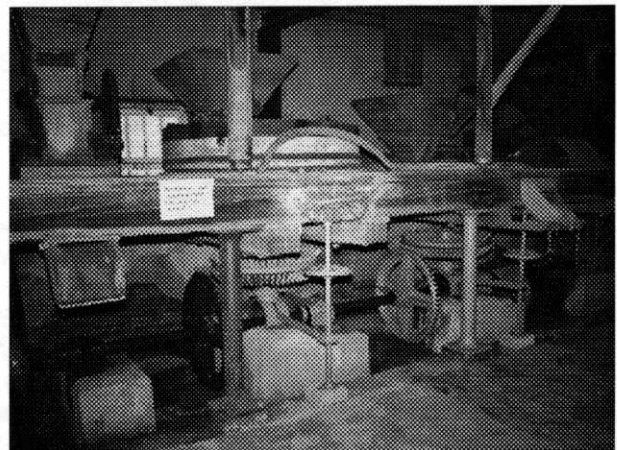
draaiend. Hij was de laatste molenaar van Pellenberg. Recentelijk werd het molencomplex verkocht aan Dré Van Brussel.

Windmolen

Wanneer de wind niet sterk genoeg is om de wieken te laten draaien is de molenaar werkloos. Oudere houten molens konden zware nieuwe machines niet dragen en waarschijnlijk daarom besloot de molenaar van Pellenberg in 1898 een nieuw industrieel gebouw naast de windmolen te bouwen om er in 1901 de nieuwe machines in onder te brengen die zouden moeten draaien wanneer er onvoldoende wind was. Weldra bleek dat het verplaatsen van de zakken van de ene molen naar de andere, volgens de grilligheid van de wind niet praktisch was en zeer tijdrovend en dat alleen om periodiek "kosteloos" te kunnen malen met de wind. De windmolen werd in 1915 voorgoed stilgelegd en de wieken werden weggehaald. De houten romp werd enkele jaren later afgebroken. Het laatste restant van de windmolen, de stenen onderbouw werd in 1997 afgebroken. Tot die tijd werd de onderbouw gebruikt als bergplaats.

Industriële maalderij

In de industriële maalderij gebeurde de aandrijving eerst door een petroleummotor. Rond 1915 kwam

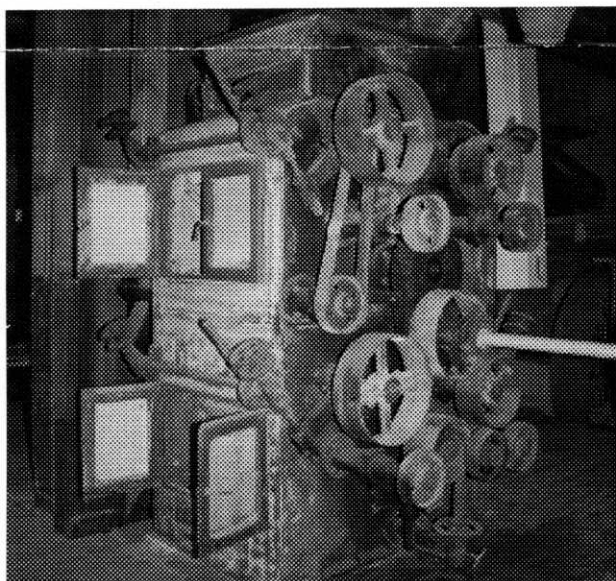
Een deel van de installaties te Pellenberg met de maalstoelen. (dia A. Cresens)

er een armgasmotor en rond 1946 schakelde men over op een elektrische motor. De motor bracht via 6 V-riemen zijn kracht over op de centrale aandrijf-as, die op zijn beurt bijna het volledige machinepark aandreef. De bedrijfsgebouwen bestaan uit 2 vleugels, opgesteld in L-vorm. Het machinegebouw staat aan de noordkant, evenwijdig met de Molenstraat. Het magazijn of de opslagplaats staat er loodrecht op aan de westkant. Beide vleugels hebben een verdieping, behalve een lager gedeelte van de westvleugel. Het machinegebouw heeft bovendien een zolderverdieping.

De machines:

pareltjes van industriële archeologie

De trieur of sorteermachine op de 1ste verdieping van het maalgebouw langs de kant van de Molenstraat werd vooral gebruikt om het graan te sorteren. Om te malen werd de tarwe op het gelijkvloers in een bak gegoten links naast de Bonte walsenstoel. Via een vernuftig systeem ging het graan naar de verdieping voor de 1ste bewerking. Het graan ging door de kuismachine waar kaf en krabben werden verwijderd en door de borstelmaschine. Daarna zakke het graan terug van de 1ste verdieping naar de 1ste van de 4 cilinders (ijzeren wals) in de Bonte-walsenstoel op het gelijkvloers. Hierin werd het graan voor de 1ste keer vermalen. Via de liften ging het ruw gemalen graan terug naar de 2de verdieping en ging daar door de zeven van de 4-delige Bonte-cilinderbuil. Er werd reeds de eerste bloem afgenomen. Daarna ging het restant terug omlaag door de volgende cilinder en daarna weer omhoog en dit tot het graan door de 4 cilinders was geweest. De cilindermolen leverde als eindproduct bloem (voor bakken), kortmeel, zemelen en kriel op. De laatste drie, waarvan de zemelen het grootste deel vormden, werden gebruikt als diervoeding.

*De Bonte-walsenstoel (cilindermolen).
(dia A. Cresens)*

De hamermolen werd zeer frequent gebruikt. Deze machine bestond een aantal ziften en metalen hamers (platte stukken metaal). Hiermee kon men alles zeer snel malen. De haverpletteraar werd gevuld via een bak op de 1ste verdieping. Zoals zijn naam het al zegt: deze machine werd gebruikt om haver te pletten, zodat het dienst kon doen als diervoeding. De haver werd gebroken tussen twee tegen elkaar indraaiende stalen cilinders.

De rogge voor de maalstoelen (stenen) werd beneden in de vergaarbak gegoten. Het graan werd naar de hoogste verdieping gebracht met een Jakobs ladder (bestaande uit bakjes op een riem), daarna ging hij een verdieping lager door de kuismachine en over de borstel en vandaar naar de maalstenen beneden. De stenen van de maalstoelen werden 5 à 6 keer per jaar gekapt (gescherpt, gebild), zeker gebeurde dit tegen de nieuwe oogst. Elke steen woog ongeveer 1200 kg. De oudste stenen waren uit natuursteen, de laatste die werd gekocht was gegoten. Er zijn nu nog 3 maalstoelen (twee met kunststenen en één met natuurstenen). Zij staan achter elkaar opgesteld op een verhoogde werkvloer. Daaronder bevindt zich de door de centrale motor aangedreven lange hoofdas. Deze hoofdas drijft onder elke maalsteen een groot verticaal tandwiel aan. Dit tandwiel brengt op zijn beurt een kleiner horizontaal tandwiel aan dat de bovenste maalsteen (loper) doet draaien.

Op de 1ste verdieping bevindt zich ook een lijnkoekbreker. Deze werd gebruikt om de lijnzaadkoeken die geperst waren in grote platen met een gewicht van 16 kg in stukken te breken. Dit lijnzaad werd gebruikt als diervoeding.

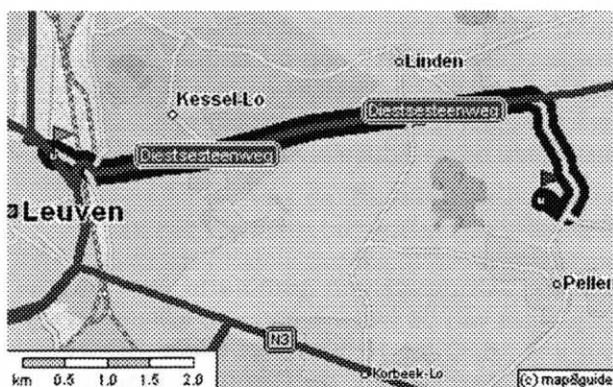
Programma: start om 14u00

- > Adres: Molenstraat 21 - 3212 Pellenberg
- > Historische inleiding door de Heemkring Libbeke
- > Rondleiding door de voormalige molenaar Jos Wierinckx en constructeur Roger Bonte
- > We sluiten af met een drankje

Reisweg :

vanuit Leuven: volg de N2 richting Diest: na ongeveer 7 km, voorbij Linden rechts afslaan ter hoogte van PBE (wegwijzer Pellenberg). Volg de kronkelende weg gedurende enkele km, de derde straat rechts = Molenstraat. Het gebouw ligt midden in de velden, parking is voorzien. SIWE-bordjes helpen u de weg vinden

Zoals altijd stellen we het op prijs dat de deelnemers zich aanmelden op ons secretariaat. Dit kan per telefoon, per fax of per e-mail, liefst voor 6 maart. Dan weten we op wie we eventueel enkele minuten moeten wachten.

Trefpuncoördinator

Sinds vorige maand hebben wij een nieuwe trefpuncoördinator: mevrouw Chris Crombé. Zij is drie halve dagen per week telefonisch bereikbaar op ons secretariaat. Wanneer zij afwezig is kan je steeds een bericht nalaten op ons antwoordapparaat of een fax of e-mail sturen.

Erfgoedweekend : 20-21 april 2002

Onder het thema 'Verzamelen, verzamelingen, verzamelaars' vindt op zaterdag 20 en zondag 21 april het tweede Erfgoedweekend plaats. Dit weekend wordt hét jaarlijks publieksmoment om alle aspecten van het roerend en immaterieel erfgoed in Vlaanderen extra in de kijker te plaatsen. Dit jaar worden er extra inspanningen geleverd om naast musea en archieven ook zo veel mogelijk particulieren, heemkundige kringen en andere erfgoedbeheerders bij dit gebeuren te betrekken. Het cultureel erfgoedweekend is een initiatief van Culturele Biografie Vlaanderen, Erfgoedcellen van Antwerpen, Brugge & Gent, Vlaams centrum voor volkscultuur, Vlaamse museumvereniging, Vlaamse vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatiewezenen en de Vlaamse vereniging voor Steden en Gemeenten.

SIWE neemt deel aan dit initiatief, wij stellen onze deuren open op zaterdag en zondag voor het grote publiek en op vrijdag 19 april voor de scholen.

Het is echter de bedoeling om ook privé-verzamelaars bij dit gebeuren te betrekken en de mensen uit het werkveld een kans te bieden met elkaar te overleggen. Wij nodigen u als SIWE-sympathisant en verzamelaar uit om deel te nemen. Omdat er in uw gemeente misschien geen lokale coördinator is of omdat het moeilijk is uw privé-eigendom open te stellen voor het publiek, stellen wij ruimte in de Molens van Orshoven ter beschikking op zaterdag 20 april en eventueel zondag 21 april voor privé-verzamelaars die één of twee van hun markantste objecten, documenten of panelen willen tentoonstellen. Dit alles natuurlijk in verband met het

industriële, technisch of wetenschappelijk erfgoed.
Voor meer informatie: neem contact op met ons secretariaat.

Kroniek

- Op zaterdag 12 januari 2002 was er een talrijke opkomst voor onze eerste activiteit van het nieuwe jaar. Bart Vander Hertten gidste de groep op een boeiende wijze en met een verhelderend verhaal door de tentoonstelling Spoor 44 te Brussel

- Op zaterdag 9 en zondag 10 februari werd de 11de geschiedkundige boekenbeurs georganiseerd in de Sint-Pietersabdij te Gent. SIWE nam deel via de gemeenschappelijke stand van het Contactforum voor Erfgoedverenigingen (VCM) en stelde haar publicaties aan het publiek voor. Meer dan 100 instellingen, organisaties, uitgeverijen, antiquariaten en auteurs hadden hun deelname aan de beurs toegezegd. Het huis van Alijn en het Museum voor Industriële Archeologie en Textiel (MIAT) toonden uit hun collectie stukken waarvan ze de naam, de functie en het verhaal bijster zijn. Door het Museum voor de Oudere Technieken (MOT) uit Grimbergen werden demonstraties gegeven van ID-DOC, het identificatie-hulpmiddel voor technische voorwerpen.

Kort nieuws

Brouwerij Wielemans, Brussel

Enige tijd geleden besliste de Brusselse regering om de vroegere gebouwen van de brouwerij Wielemans, die reeds jaren lang als monument beschermd waren, te onteigenen. Ze verwijten de eigenaar dat hij moedwillig deze monumenten liet verkommeren. In de vroegere compressorenzaal staat nog een prachtige stoommachine gebouwd door Carels. Momenteel is men nog op zoek naar een nieuwe bestemming voor de gebouwen. Hopelijk krijgt de stoommachine daar een tweede leven want, volgens informatie van de Stoomstichting West-Vlaanderen zijn er hooguit nog een drietal machines van deze constructeur bewaard.

Luc Wante

Einde van de kortegolfuitzendingen door RVI vanuit Waver

Sinds 28 oktober 2001, vorig jaar dus, is Radio Vlaanderen Internationaal (<http://www.rvi.be>), de internationale omroep van VRT-radio, gestopt met kortegolfuitzendingen vanuit het zendstation van Waver. De programma's op kortegolf (KG) worden nu doorgestraald via een 10-tal in het buitenland gehuurde relaiszenders alsook via satelliet en

internet. Voor de vele luisteraars in de verre uithoeken van de wereld is dit een goede zaak. In Waver worden nu nog enkele zenders door de RTBF gebruikt maar deze zullen geleidelijk door modernere zendtechnieken en apparatuur worden vervangen. Wat zal er dan gebeuren met de verschillende KG-zenders, de speciaal voor dit doel ontworpen gebouwen en het antennepark? Kortegolfzenders behoren evenzeer tot ons erfgoed en tot het industrieel patrimonium van Vlaanderen. Een voorbeeld van een realisatie op het gebied van het industrieel erfgoed in de nog vrij jonge tak van de telecommunicatie is hetgeen werd verwezenlijkt met het zendstation van Grimeton in Zweden. Het werd gebouwd in 1924 en terwijl het station nog in bedrijf was werden maatregelen genomen om de volledige installatie te vrijwaren. Nu behoort het tot het patrimonium van het Zweedse "Telecommunications Museum". Bij speciale gelegenheden wordt het station in bedrijf gesteld voor geïnteresseerde radio- en zendenthousiasten. (URL: <http://www.telemuseum.se/grimeton/preserve.html>) Kan dit ook in Vlaanderen? Of belandt dit industrieel erfgoed evenals vele andere (cfr. Veltem, Ruisselede) op de schroot-hoop?

Bibliografie:

- RVI mededeling op URL: <http://www.pacinfo.be/radio/magazine/vrt/rviwinter2001.htm>
- Artikel 1820 met foto op volgende URL: <http://www.radiovisie.com/news/be01/24102001.shtml>
- Beschrijving van het station Waver op de volgende URL: http://www.khbo.be/~vtgo/vereniging/ledenbladen/offline04/offline04_06.html#titel5

André Montald

Tentoonstellingen

Hasselt: 'Marfurt, (affiches voor jenever en likeur' in het Nationaal Jenevermuseum van 27 januari tot 12 mei 2002, info 011-241144.

Leo Marfurt (1874-1977) was de belangrijkste vernieuwer van de Belgische affichekunst tijdens het interbellum. Hij maakte onder meer de vele affiches en sigarettenpakjes van het Belgavrouwtje.

GELEIDE BEZOEKEN AAN HET MUSEUM VOOR INDUSTRIEEL EN WETENSCHAPPELIJK ERFGOED

In de Machinehal en de Kuismolen van de Molens Van Orshoven te Leuven werd een deel van onze permanente tentoonstelling uitgebouwd, als eerste luik van het MIWE (Museum voor Industrieel en Wetenschappelijk Erfgoed). Bezoeken kunnen voorlopig alleen in groep en op afspraak. Een geleid bezoek met demonstraties kost 2000 frank. Je kan hiervoor boeken op ons secretariaat.

Gent: 'SMS in kleur. Prentbriefkaarten voor fijnproevers' in het MIAT nog tot 26 mei. Toegangs-prijs: 2,50 EUR / 1,20 EUR / Gentenaars en kinderen -12 jaar gratis. Speciale activiteiten voor kinderen (info op de Educatieve Dienst: 09/2694220).

Seminaries

Aan de UCL loopt een seminarie over de geschiedenis van de wetenschappen, telkens op vrijdag van 16.30 tot 18.30 uur in lokaal SOCR 20, Collège Mercier, Pl. du Cardinal Mercier, te Louvain-la-Neuve onder de titel: *Un petit dessin vaut mieux qu'un long discours. Images, sciences et techniques*. Info 010/472841 of 010/474873. De eerstkomende onderwerpen zijn:

01/03/2002 - **P. Radelet**, *L'illustration des publications scientifiques des Jésuites au XVIIe s.*

15/03/2002 - **M. Watelet**, *Bouillon-Paris: variations sur le thème de l'illustration du livre scientifique au XVIIIe s.*

29/03/2002 - **M. Cl. Groessens-Van Dyck et Ludovico Galleni** (Pise), *Des dessins au grand destin : analyse des schémas et coupes contenus dans la correspondance de Teilhard de Chardin à Marcellin Boule*

19/04/2002 - **D. Vanderburgh**, *Les croquis du Conseil des Bâtiments civils, 1830-1880: canaux de communication ou champs de bataille ?*

HERNIEUWING LIDMAATSCHAP

Spontaan hernieuwden talrijke leden reeds hun bijdrage voor 2002, waarvoor van harte dank. Ieder lid ontvangt zowel het tijdschrift IWE als de Nieuwsbrief. Indien je bijdrage nog niet in orde is dan vind je een rode stip op je adresetiket.

HOE LID WORDEN VAN SIWE?

Door uw bijdrage te storten op rekening

001-3088106-90 van SIWE vzw
Stapelhuisstraat 15 - 3000 LEUVEN

jaarlijkse bijdrage:

- sympathiserend lid: 12,50 euro
- steunend lid: vanaf 25,00 euro

De werking van het SIWE-trefpunt wordt mogelijk gemaakt door de financiële steun van:

Ministerie van de
Vlaamse Gemeenschap

REMY

FORTIS
BANK

Geest, partners, wereld, oplossingen

Ateliers BONTE

PARDON
TEGELS INTERIEUR

CISN